

Komentar in karta: 2/54

SLA V161(a).01 'hlev za krave'

Danila Zuljan Kumar

1. Gradivo

Za pomen 'stavba, prostor za bivanje večjih domačih živali', knj. *hlév* (ē), sta najpogosteje uporabljeni poimenovanji *hlev* in *štala*. Večina ostalih poimenovanj je natančnejših določitev navedenih, in sicer *hlev za krave* in *kravji hlev* ter *goveja štala*, *štala za krave*, *kravja štala*, *kravska štala* in *govejska štala*. Le dvakrat je zapisano poimenovanje *kravjak*.

Za T034 je zapisano, da so tam ločili *kravji* in *volovji hlev*, v T345 so ločili *živinsko* in *konjsko štalo*. V T198, T200, T205, T211, T217, T322 in T370 je bil *hlev* za govejo živino in ovce, *štala* pa za konje. V T071, T189 in T190 je bila *štala* za živino, *hlev* pa senik na travniku oziroma senožeti. V T161 prostor, v katerem so domače živali, imenujejo *štala*, znotraj *štale* pa posamezne prostore imenujejo *hlevi*. V T256, T266 in T277 je *štala* prostor za krave in ovce.

2. Morfološka analiza

hlev < **xlěv-ъ* 'hlev, staja'

kravji hlev < **korv-ъj-ъ xlěv-ъ* ← **korv-a* 'krava' + **xlěv-ъ*

goveji hlev < **gověd-ъ-j-ъ xlěv-ъ* ← **gověd-o* 'govedo' + **xlěv-ъ*

hlev za krave < **xlěv-ъ za korv-ę* ← **xlěv-ъ* + **za* 'za' + **korv-a* 'krava'

štala < *(*štal*)-a ← it. *stalla*, furl. *stale* 'hlev'

kravska štala < **korv-ъsk-a-j-a (štal)-a* ← **korv-a* 'krava' + *(*štal*)-a

kravja štala < **korv-ъj-a (štal)-a* ← **korv-a* 'krava' + *(*štal*)-a

govejska štala < **gověd-ъsk-a-j-a (štal)-a* ← **gověd-o* 'govedo' + *(*štal*)-a

goveja štala < **gověd-a-j-a (štal)-a* ← **gověd-o* 'govedo' + *(*štal*)-a

živinska štala < **živin-ъsk-a-j-a (štal)-a* ← **živin-a* 'živina' + *(*štal*)-a

štala za krave < *(*štal*)-a za korv-ę ← *(*štal*)-a + **za* 'za' + **korv-a* 'krava'

kravjak < **korv-ъj-ak-ъ* ← **korv-a* 'krava'

štant- < *(*štant*)-ъ ← nem. *Stand* 'stojnica; stojka, položaj, stan'

kravji štant < **korv-ъj-ъ (štant)-ъ* ← **korv-a* 'krava' + *(*štant*)-ъ

dvor < **dvor-ъ* 'dvor, hiša'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnica je kartiran leksem *dvor* v T413.

Kot enkratna besedna zveza z levim prilastkom s *štala* je kartirano poimenovanje *živinska štala* v T345.

Kot enkratna besedna zveza z levim prilastkom s *hlev* je kartirano poimenovanje *goveji hlev* v T008.

Kot enkratnici s *štant*- sta kartirana leksema *kravji štant* v T049 in *štanti* v T198.

Kot tretji odgovor v posamezni točki sta z znakom za komentar kartirana leksema *štala* v T191 in T197 ter *hlev* v T049.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V161a.01 *kurnica* (2/53), V161(b).01 *hlev za ovce* (2/55), V161(c).01 *hlev za svinje* (2/56); OLA: 934; ALE: /; SDLA-SI II: 703 *zaprt hlev*, 708 *hlev za eno kravo*; ALI: /; ASLEF: 3905; HJA: 727, ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Hlev oz. štala je samostojno stoječa stavba ali prostor, vključen v sestavo pritličnega ali nadstropnega gospodarskega poslopja, lahko tudi delno vkopan prostor pod stanovanjsko hišo ali prostor v sestavu stanovanjske hiše, ki je z vežo povezan z nasproti postavljenimi bivalnimi prostori (npr. Dolinčkova hiša v Dolu pri Sori, hiše na Trnovski planoti, pristava samostana Žiče na Kamni gori idr.). Zlasti konjski hlevi so bili postavljeni tudi v sestavi gradov in samostanov, in sicer kot posebne stavbe z več enakonomenskimi prostori (npr. pritlični konjski hlev pri gradu Negova, konjski hlev ob gradu Lisičje pri Škofljici) ali kot prostori kar v grajski stavbi, kjer so imeli svoj vhod z zunanje strani gradu (npr. Grad Tuštanj v Moravški dolini). Hlevi kot samostojne stavbe so bili lahko leseni, imeli pletene in z ilovico ometane stene, zgrajeni iz nabite ilovice (npr. v Lendavskih in Dolgovaških gorica), pozidani iz kamna in opeke. Večina jih je imela lesene strope, nekateri še ohranjeni iz 17., 18. in 19. stoletja imajo banjaste oboke s sosvodnicami (npr. konjski hlev pri gradu Lisičje, najstarejši hlev Velbanca v Kobilarni Lipica), oboke v obliki čeških kap iz konca 18. in 19. stoletja (npr. goveji hlev na Macesnikovi domačiji na Podolševi, hlev na gradu Tuštanj) ali traverzaste oboke iz začetka 20. stoletja (npr. mlajši hlevi v kobilarni Lipica). Če je bilo na posestvu več hlevskih stavb ali hlevskih prostorov, so jih lastniki lahko poimenovali po vrsti tam privezane živine, in sicer konjski hlev, kravjak, voljak, ovčjak, kozjak. Pri srednjih in malih kmetih so bili konji in goveja živina največkrat privezani v skupnem hlevu in med seboj ločeni le z leseno pregrado. Ponekod so v takih hlevih imeli tudi drobnico, vendar je bila drobnica največkrat ločena v posebnem hlevu, svinje pa praviloma vedno v svinjaku, bodisi v sosednjem prostoru ob hlevu ali v samostojni stavbi. Samostojni hlevi imajo nad pritličjem prostor za steljo in seno, zlasti v vzhodni Sloveniji so še v 80. letih 20. stoletja stali leseni hlevi z nesomerno dvokapno streho, kjer do imeli v nadstropju senik in leso za sušenje pesnih listov, koruze in drugega.

Nastanek hlevov je povezan z intenzivno hlevsko živinorejo. V hlevih je ob jasli privezana zlasti goveja živina in tudi konji (kjer imajo bokse, se konj prosto giblje), medtem ko so se druge hlevsko rejene živali gibale prosto. V alpskem svetu je bila razširjena poletna planinska paša in so govejo živino (Pokljuka, Tolminsko, Karavanke, Savinjske Alpe idr.), konje (Pokljuka) in drobnico (Bovško) odgnali na planino za več mesecev. Tudi tam so živali zvečer zaganjali v ograde in hleve, staje. V ravninskih predelih Slovenije so ponekod poznali skupno pašo goveje živine na vaških gmajnah (na Gomilskem v Spodnji Savinjski dolini so pasli do srede 60. let 20. stoletja), živina pa se je vsak večer vračala v svoj hlev na kmetiji.

Hlev za krave je lahko samostojna stavba ali večji prostor samo za krave, večinoma molznice. Samostojne hleve za krave so imeli le veleposestniki in velike hribovske kmetije, v novejšem času intenzivne živinoreje so se uveljavili zlasti na velikih kmetijah, ki so se preusmerile v pridelavo mleka. Zato so v sestavu sodobnih hlevov tudi mlekarnice za hlajenje mleka, prostor za tehnično opremljenost molznih strojev in podobno – tehnologija takšnih hlevov za krave je skorajda povsod računalniško podprta. Na pašnih planinah alpskega sveta so se ponekod ohranili hlevi za molzne in jalove krave. Še vedno obstajajo tudi skupne planine in skupna paša za živino več gospodarjev (Pokljuka) ter zasebne planine le za eno kmečko gospodarstvo (Savinjske Alpe). Tudi tam krave molzejo, mleko pa ponekod vozijo v dolino v mlekarno (Planika Kobarid) ali pa na planini pridelujejo sir in druge mlečne izdelke (Velika planina v Kamniško-Savinjskih Alpah).

Prim.: Baš 1970; SEL 2004

7. Skica

